

Till Justitiekansler Göran Lambertz

Jag anmälde Försvarsmakten till Justitiekanslern den 2 oktober 2006 för mörkläggning av direkt eller indirekt medverkan i operationer på Estonias lastdäck i nära anslutning till förlisningen 1994. Bakgrunden var de bilder som togs den 2 oktober 1994 av räcken från Estonia stängda ombordkörningsramp som filmades liggandes på havsbotten utanför fartyget. De har avlägsnats någon gång mellan förlisningen den 28 september 94 och då bilderna togs den 2 oktober 94 och visar att någon tagit sig in på lastdäcket.

Frågan om varför någon skaffat sig tillträde till Estonias lastdäck dyggen omedelbart efter förlisningen fick en helt annan aktualitet efter att en svensk tulltjänsteman berättade att han tvärt emot gällande regelverk beordrats att inte stoppa bilar med militär last som fraktades med Estonia. Detta hade skett vid två tillfällen under samma månad som Estonia förläste.

Teoretiskt sett kan det ha varit vem som helst som tagit sig in på Estonias lastdäck. Men det finns fler omständigheter som talar för att någon del av den svenska Försvarsmakten eller närstående organisation direkt eller indirekt medverkat till operationer vid Estonias vrak i nära anslutning till förlisningen. Operationer som fortfarande idag undanhålls regering, riksdag och allmänhet.

- För det första så var den vrakposition som angavs för Estonia falsk. Den riktiga vrakpositionen hölls hemlig i 9 veckor till i början av december. Det uppdagades först när haverikommissionen skulle genomföra sina första dykningar och inte kunde hitta något vrak. De enda som kände till var Estonia låg under de första 9 veckorna var förutom en finsk utredare den svenska Försvarsmakten.
- För det andra så förutsätter en så pass omfattande operation så pass snabbt genomförd, resurser som endast försvarsmakter förfogar över. En sådan operation torde endast kunna motiveras av en militärt angelägen last.
- För det tredje så var det den svenska Försvarsmakten som ansvarade för bevakningen av området där Estonia förläste. Det borde därför ha varit omöjligt för någon utomstående part att agera utan att den svenska Försvarsmakten kände till det.

Efter att tulltjänstemannen offentligt gjort sin kunskap om militära frakter på Estonia utreddes frågan på regeringens uppdrag av Hovrättspresidenten Johan Hirshfeldt Utredningsmandatet var mycket snävt formulerat. Det skulle bara utredas om huruvida Försvarsmakten eller FMV ansvarat för militära transporter på Estonia och det var bara september månad 1994 som skulle utredas.

Tidigare hade Riksdagens konstitutionsutskott konstaterat att FMV använt sig av privata företag som fraktat militärt materiel från det kollapsade Sovjet. Men frågan om Försvarsmakten eller FMV hade någon kunskap om militära frakter som genomfördes av någon annan part skulle inte utredas. Under dessa år fraktade många västländers underåttelsetjänster ut krigsmateriel från det forna Sovjet men frågan om militärens underrättelsetjänst (MUST) hade någon kunskap om sådana frakter skulle inte heller utredas.

Det mest anmärkningsvärda med utredningsmandatet var att den hemliga militära organisation som i Sverige hanterade bland annat inhämtning av andra länders militärmateriel, Kontoret för Särskild Inhämtning (KSI) inte skulle utredas. KSI utgjorde 1994 en helt egen myndighet ej underställd försvarsmakten eller ÖB.

Utredningen konstaterade att det endast skett två militära frakter i september månad 1994, de två som tulltjänstemannen berättat om. Vid en hearing i Sveriges Riksdag fick Johan Hirshfeldt frågan om vilka som gav order till tulltjänstemannen och vilka de involverade myndigheterna var. Hans svar var att han tyvärr

glömt bort det. Faktum var, förklarade Hirshfeldt för riksdagsledamöterna, så hade han glömt bort precis allting utom de korta offentliggjorda sidorna i hans utredningsrapport. Han förklarade också att han hade förstört allt bakgrundsmaterial där den informationen fanns. På frågorna om varför han gjort så svarade Hirshfeldt att han hade uppfattat sitt utredningsuppdrag som att han skulle förstöra allt bakgrundsmaterial. En av personerna som formulerade utredningsuppdraget åt regeringen var Lennart Brittner på Försvarsdepartementet.

Därför är frågan om en militär transport ombord på Estonia under förlisningsnatten fortfarande inte utredd och förblir därför obesvarad.

I en riksdagsdebatt i juni 2006 diskuterades bland annat bilderna på Estonias räcken från den stängda rampens insida filmade på botten en bit bort från vraket. Dåvarande ansvarige minister Mona Sahlin offentliggjorde under debatten att regeringen skulle uppdra åt Statens Kriminaltekniska Laboratorium (SKL) att analysera allt filmmaterial som tagits i samband med Estonias vrak.

Utredningsuppdraget formulerade så att SKL skulle se om några förändringar skett på vraket eller havsbotten mellan den 2 oktober och december samma år. Det innebar att de förändringar som bevisligen skett mellan den 28 september och 2 oktober och som fanns på film inte skulle analyseras. En av personerna som formulerade även detta Estoniarelaterade utredningsuppdrag åt regeringen var Lennart Brittner på Försvarsdepartementet.

Det kan vara värt att notera att Lennart Brittner i september 1994 var chef på underrättelseenheten på Försvarsdepartementet.

JK påbörjade hösten 2006 ett utredningsarbete kring min anmälan. I ett par omgångar ställde JK frågor till Försvarsmakten vars svar resulterade i ytterligare ett antal frågetecken. Bland annat så medgav Försvarsmakten för första gången att det fanns några luckor i bevakningen av Estonias vrak.

Enligt min källa på Högkvarteret så finns det möjlighet att utreda vem som beordrade att bevakningen skulle upphöra, när det skedde, under hur många timmar och vad syftet var vilket skulle föra ärendet framåt. Allt sådant finns i logböcker. Han jämförde med bevakningen av DC 3an när den hittades efter 50 år. Bevakningssystemen var dubbla för att kunna garantera bevakningen även om ett system skulle gå ner. Skillnaden var att Estonia just förlit med minst 852 dödsoffer och det fanns rykten om att Estonia utnyttjats för militära transporter. Rykten som kom att avfärdas som konspirationsteorier ända tills de 11 år senare bekräftades som sanna.

Vidare så genomförde Försvarsmakten sin utredning på ett bristfälligt sätt. Ansvarig jurist har berättat att man på ett morgonmöte helt enkelt frågade de anställda om någon kände till något om dykningar på Estonia. Enligt min källa på Högkvarteret måste man ta reda på och fråga de som i september 1994 var verksamma på sådana positioner att de kunnat ha kännedom om en sådan operation.

Vidare måste man ställa frågan till de som var operativa inom KSI 1994. Den myndigheten är den mest sannolika att ha hanterat/haft kännedom om frågor rörande undervattensoperationer på Estonia. KSI var som sagt inte en del av Försvarsmakten 1994 utan en egen myndighet. I min JK anmälan namngav jag Boris Ljunggren, överstelöjtnant med särskilt ansvar inom MUST som särskilt intressant för JK att ställa frågor till. Jag skrev "särskilt ansvar" då jag var osäker på om hans position löd under kvalificerad sekretess men jag väljer idag att informera JK om hans position. Boris Ljunggren var 1994 operativ chef för KSI.

Jag nämnde också i min JK anmälan att jag hade ett dokumenterat telefonsamtal med Boris Ljunggren den 30 augusti 2006. Han medgav i det samtalet att han har mycket kunskap om de militära frakterna på Estonia som var långt mer omfattande än vad Johan Hirshfeldt skrev i sin rapport. Han vet vilka informations- och

kommunikationskanalerna var och hur ordergivningen såg ut bakåt från Tulltjänstemannen som beordrades att släppa igenom de militära transporter utan kontroll. Han sa också att han kände till vilka myndigheter i Sverige och Estland som hade ansvaret. Men han var förhindrad att avslöja något om detta på grund av att han fortfarande lydde under sin tystnadsplikt.

I början av 2007 ändrade den nya regeringen efter massiv kritik SKL:s utredningsmandat till att också analysera eventuella förändringar mellan den 28 september och 2 oktober. I samband med det beslutade JK att tillsvidare inte vidta några ytterligare åtgärder i avvaktan på SKL:s utredning. JK förklarade för mig att utredningen självklart kan tas upp igen.

SKL bekräftar i sin utredning av filmmaterialet från den 2 oktober att det är Estonias räcken från den stängda ombordkörningsrampen som ligger utanför fartyget på havsbotten.

Det finns således starkare skäl att återuppta utredningen idag än vad som fanns när JK började utredningen 2006.

Omständigheterna kring vad som skedde vid Estonias vrak de närmsta dygnet efter förlisningen är graverande för Försvarsmakten. De var som sagt utöver en finsk utredare de enda som kände till Estonias riktiga vrakposition och de hade dessutom ansvaret för bevakningen av Estonias vrak. Det måste därför anses vara uteslutet att ingen av då operativt ansvariga inom FM, MUST och KSI skulle ha någon kännedom om ett intrång på Estonias lastdäck.

Jag föreslår därför JK att återuppta utredningen från min anmälan 061002.

Förutom att låta ta reda på vad de under 1994 verksamma och operativt ansvariga inom Försvarsmakten, MUST och framför allt KSI, varav jag nämnt två, känner till om undervattensoperationer vid vraket och en militär last ombord under förlisningsnatten så finns också arkiv att söka i.

På MUST finns tre olika hemlighetsgrader för de hemliga arkiven. Det första arkivet innehåller vanligt hemligstämplat material. Det andra innehåller kvalificerat sekretessbelagt material vars stämplor har dubbla ramar. Men det finns ett tredje arkiv bortom de två första, det så kallade nummerarkivet, där hemligstämpeln är grön. Där ligger frågorna inte sorterade under rubriker utan i nummerordning. Innehållet är av extra känslig natur och rör ofta känsliga utrikesfrågor, rapporter från FMV med mera. **Det sistnämnda arkivet är intressant för JK i denna fråga.**

Flera ministrar har uttalat sig mycket kritiskt mot Försvarsmaktens tidigare mörkläggning av informationen kring de militära frakterna som tulltjänstemannen offentliggjorde. Mona Sahlin hävdade i riksdagsdebatten 2006 vikten av ”att med öppenhet och insyn bidra till den fortsatta debatten”.

Det måste vara så att medborgarna i ett demokratiskt rättssamhälle kan lita på sin försvarsmakt.

Med vänlig hälsning
Lars Ångström